

PROCESUL NORMATIV ȘI CEL ORGANIZAȚIONAL DE REALIZARE A AMNISTIEI

Cristian Alin LUPU,
doctorand

SUMMARY

There are analyzed some opinions regarding amnesty, by proposing a definition of it. The author stresses that amnesty is dictated by considerations of penal policy. The author also argues the scientific results reached by, the need to improve the legal framework and the method of making such improvements. Stated that the act of amnesty should not produce effects on educational measures and that amnesty shall not affect the rights of the injured. In this respect are submitted proposals to amend the Criminal Code.

Keywords: amnesty, act of clemency, amnesty act, penal policy, the enforcement of amnesty, the content of the amnesty, amnesty effects.

REZUMAT

În articol sînt analizate unele opinii privind amnistia, propunîndu-se o definiție a acesteia. Autorul accentuează faptul că amnistia e dictată de rațiuni de politică penală. De asemenea, autorul argumentează, prin rezultate științifice la care a ajuns, necesitatea îmbunătățirii cadrului legislativ, precum și modalitatea de realizare a acestei îmbunătățiri. Se menționează faptul că actul de amnistie nu trebuie să producă efecte asupra măsurilor educative și faptul că amnistia nu produce efecte asupra drepturilor persoanei vătămate. În acest sens, sînt înaintate propuneri de modificare a codului penal.

Cuvinte-cheie: amnistie, act de clemență, act de amnistie, politică penală, aplicarea actului de amnistie, conținutul actului de amnistie, efectele amnistiei.

Introducere. Prin generalizarea problemei date de actul de amnistie și, implicit, legătura acesteia cu sarcinile teoretice și practice, putem observa schimbările de loc ușore, dar comune în cele două țări învecinate și cu trecut istoric comun – România și R. Moldova. Aceste entități statale s-au înscris în mod pozitiv și ireversibil pe drumul evoluției sociale și politice, al democratizării, modernizării și integrării europene prin tot ceea ce privește procesul de justiție. Amnistia se întemeiază pe teoria ordinului ce a fost reprezentată de către Laband [1, p. 508]. În literatura mai recentă, întemeierea actelor de clemență pe ordinul autorității a fost restrînsă doar cu privire la amnistie [2, p. 343].

Rezultate și discuții. Prin analiza unor opinii ce fac referire la amnistie și, mai cu seamă, la ultimele cercetări și publicații, în cadrul cărora a fost pornită studiarea problemei în cauză, putem evidenția și, deopotrivă, enunța elementele nesoluționate ale problemei legate de amnistie, precum și procesele normativ și organizațional de realizare a acesteia. Amnistia reprezintă, potrivit opiniei profesorului A.

Ungureanu, o renunțare din partea puterii publice la aplicarea răspunderii și pedepsei penale pentru restabilirea ordinii de drept încălcate, constituind atît un act politic, cît și unul juridic [3, p. 245]. M. Zolyneak arată că amnistia reprezintă un act de clemență ce se acordă, prin lege, de către Parlament, prin care se înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării pentru infracțiunile ce se încadrează în dispozițiile sale, săvîrșite înainte de apariția sa [4, p. 284]. Autorii din RM arată că amnistia este actul de clemență, acordat prin lege organică, privitor la unele infracțiuni săvîrșite anterior datei prevăzute în actul normativ, pe temeuri social-politice și din rațiuni de politică penală superioară celor care ar fi legitimat reacția coercitivă a societății împotriva infractorilor și care are drept efect înlăturarea răspunderii penale, a executării pedepsei, precum și a altor consecințe ale condamnării [5, p. 228].

Așa cum se observă din definițiile expuse, accentul este pus fie pe gradul de generalizare a actului de clemență, fie pe gradul de răspîndire în doctrină, fie în genere pe anumite trăsături. Definițiile arătate mai sus

constată, deopotrivă, asemănări și deosebiri, iar acestea din urma sînt determinate de trăsătură și sfera lor de cuprindere. Cumulînd toate aceste condiții ce fac referire directă la instituția amnistiei și așezîndu-le într-o formulare sau definiție a acestui act de clemență, constatăm că prin noțiunea de amnistie noi înțelegem: *actul juridic statal de clemență, de liberare de răspundere penală și pedeapsă penală, acordat prin lege organică, privitor la o categorie determinată de infracțiuni, săvîrșite înaintea datei prevăzute în actul normativ, ce are ca temeuri de acordare motivații social-politice și rațiuni de politică penală.*

Ne propunem, prin acest articol, să identificăm o parte din deosebirile legislative în abordarea subiectului amnistiei, precum și modalitatea de îmbunătățire a acesteia, dar și posibilitatea de realizare a acestei îmbunătățiri.

Amnistia provine din grecescul „amnesia”, ceea ce înseamnă *a da uitării, a ierta*, fiind prin dispozițiile și cerința legiuitorului o modalitate de liberare de răspundere și pedeapsă penală. În acest sens, amnistia este un act de clemență al pu-

terii legiuitoare, acordat prin lege organică, privind unele infracțiuni săvârșite anterior datei prevăzute în actul normativ și care are ca efect înlăturarea răspunderii penale, a executării pedepsei, precum și a altor consecințe ale condamnării [6, p. 553]. O particularitate ce identifică amnistia este aceea că iertarea pornită prin actul de amnistie se răsfrânge asupra infracțiunilor săvârșite într-un anumit interval de timp. Această iertare nu este completă, fiind concentrată numai asupra laturii penale, fiindcă ea înlătură numai consecințele penale ale faptelor, nu și alte consecințe juridice, spre exemplu, cele civile, administrative, disciplinare etc. De asemenea, amnistia nu înlătură caracterul infracțional și nu poate fi echivalată cu dezincriminarea faptei, consideră cu bună dreptate prof. Ion Neagu, iar faptele săvârșite ulterior actului de amnistie constituie infracțiuni și atrag răspunderea penală [7, 180].

O atenție deosebită trebuie să manifestăm față de faptul că amnistia este dictată de rațiuni de politică penală. Așa fiind, actul de amnistie este întotdeauna corelat cu anumite evenimente social-politice care influențează fenomenul infracțional ori care marchează momente deosebite în evoluția societății, cum este cazul celor amintite de noi în începutul acestui articol. De asemenea, întărim considerentul că amnistia se declară în legătură cu anumite evenimente sau date cu însemnătate remarcabilă din istoria statului. Putem argumenta acest exemplu prin: Legea privind amnistia în legătură cu aniversarea a X-a a adoptării Constituției RM nr. 278-XV din 16.07.2004, publicată în MO nr. 125-129/673 din 30.07.2004 [8]; Decretul-lege nr. 3/1990 privind amnistierea unor infracțiuni și grațierea unor pedepse emis de către CFSN în 4.01.1990, publicat în MO al României nr. 2 din 5.01.1990 [9], și Decretul-lege nr. 23/1990 privind grațierea unor

pedepse, emis de către CFSN în 4.01.1990, publicat în MO al României nr. 2 din 5.01.1990 [10].

Totodată, amnistia poate fi folosită ca mijloc de reevaluare a politicii penale, de reparare a unor eventuale acte de injustiție ori să se fundamenteze pe ideea de identificare a noi resurse și mijloace de apărare socială, consideră prof. V. Dobrinou și alții [11, p. 451].

În opinia lui L. Barac, amnistia reflectă imperativele umanismului și încrederea statului față de persoanele care au săvârșit infracțiuni. Amnistia se înfățișează ca o instituție juridică complexă, ce cuprinde atât norme juridice de drept constituțional, cât și norme de drept penal [12, p.194]. Prin această ultimă opinie, considerăm că amnistia – act al autorității legiuitoare – intervine și este reglementată prin normele dreptului constituțional prin intermediul art. 66 lit. p) și prin art. 72 alin. 3 lit. o) din Constituția Republicii Moldova, actele de amnistie sînt emise de Parlamentul RM în cadrul activității de legiferare, stabilind infracțiunile pentru care se acordă amnistia, condițiile în care se acordă și limitele incidenței sale. Arătăm că ordinea de aplicare a legii cu privire la amnistie este stabilită într-o hotărîre specială separată.

Ca instituție a dreptului penal, amnistia este prevăzută de art. 107 CP RM, care stabilește efectele pe care le produce amnistia intervenită fie înainte, fie după condamnarea făptuitorului. În mod corespunzător, în CPP RM sînt prevăzute dispoziții cu privire la procedura aplicării amnistiei și la consecințele procesuale ale acestei măsuri. Aceeași situație privind natura juridică a amnistiei este întîlnită și în România, prin corespondent atât în ceea ce privește norma Constituției României, cât și în ceea ce privește norma de drept penal prin art. 119 CP.

Expunînd materialul principal, vom argumenta – prin rezultatele

științifice la care s-a ajuns – dacă se impune a se îmbunătăți cadrul legislativ, precum și modalitatea de realizare a acestei îmbunătățiri.

Răspunsul nostru pe această problemă este desigur unul afirmativ, ce vine și susține procesul de îmbunătățire a amnistiei, considerînd noi că prin prisma incidenței sale amnistia are întotdeauna un caracter real și operează, de regulă, *in rem* pentru anumite fapte penale, fără a se lua în considerație persoana făptuitorilor. Totodată, efectele amnistiei se produc în raport cu toți participanții. O îmbunătățire ar consta în ipoteza că legiuitorul poate să aplice amnistia și în funcție de anumite condiții personale. Drept consecință, amnistia capătă un caracter mixt, operînd nu numai *in rem* (pentru infracțiuni), dar și *in personam* (pentru persoanele care îndeplinesc condițiile legii) [13, p. 248].

Raportată la subiecții răspunderii penale, amnistia, ca act juridic, are un caracter obligatoriu. Acest caracter obligatoriu poate fi privit fie în raport cu organele de stat ce sînt în drept a exercita constrîngerea în cadrul răspunderii penale, fie în raport de persoana care a săvârșit infracțiunea.

Legea, prin generozitatea manifestată de legiuitor, asigură dreptul învinutului (inculpatului) că în vederea stabilirii exacte a răspunderii penale, acesta să beneficieze de dreptul de a cere continuarea procesului penal, cu scopul și totodată pentru a se stabili nevinovăția sa. La finalul procesului penal, indiferent de concluziile la care se ajunge, procesul penal va înceta prin următoarele posibilități: fie prin stabilirea nevinovăției persoanei, fie prin înlăturarea răspunderii penale pe baza amnistiei.

Aceasta înseamnă că aplicarea actului de amnistie se întemeiază pe prezumția existenței infracțiunii chiar și pentru o perioadă scurtă de timp. Prezumția constituțională de nevinovăție, potrivit căreia, pînă

la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată, se transformă într-o autentică prezumție de vinovăție [14, 100]. Dar efectul imediat al amnistiei și al aplicării prezumției de vinovăție constă tocmai în încetarea imediată a oricărei proceduri împotriva făptuitorului, ceea ce, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, corespunde intereselor sale.

Prin doctrina dreptului penal avem posibilitatea să deosebim:

□ *amnistii generale* (atunci când vorbim despre acte ce privesc toate infracțiunile săvârșite pînă la data acordării ei, indiferent de natura sau gravitatea lor), iar ca o caracteristică acestea sînt utilizate foarte rar și utilizate de mai multe state cu o instabilitate politică și o înaltă frecvență a infracțiunilor;

□ *amnistii speciale* (atunci când sînt acordate și privesc deopotrivă numai anumite infracțiuni, de un anumit gen, gravitate, săvârșite de anumite persoane etc.).

Practica din Republica Moldova arată că cele mai des acordate sînt acest ultim tip de amnistie.

Considerînd că amnistia are o arie largă de aplicare, totuși ea are unele limite strict determinate de lege care, conform art. 107 (2) CP al RM, arată: „amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate”. Justificarea, precum și rațiunea acestei limitări rezidă atît în natura, cît și în finalitatea măsurilor de siguranță. Acestea sînt concepute de legiuitor cu scopul de înlăturare a unor stări de pericol și preîntîmpinare a săvîrșirii faptelor prevăzute de legea penală, de aceea trebuie să își mențină activitatea atîta timp cît există aceste stări.

Este evident că renunțarea din partea Statului de a pune în executare aceste măsuri de siguranță nu ar avea nici o justificare și nu ar fi folositoare nici societății și nici celui față de care s-au dispus măsurile [15, p. 546].

Este admis atît în Republica Moldova, cît și în România faptul că actul de amnistie nu trebuie să producă efecte asupra măsurilor educative. Considerațiile avute în vedere în momentul dezbaterilor pe acest aspect au fost determinate de motivația că măsurile educative nu sînt cuprinse în grupa pedepselor, drept urmare amnistia nu poate produce efecte decît asupra pedepselor. Comportamentul infractorului trebuie corijat și direcționat pe un drum pozitiv atît față de norma penală, cît și față de relațiile sociale ocrotite de legea penală.

Pedepsele, spre deosebire de măsurile educative, constituie antecedente penale pentru minorul pentru care au fost luate, în schimb măsurile educative nu constituie antecedente penale. În CP al RM [16], considerăm ca propunere de lege ferenda a se insera în conținutul art. 107 alin. 2 prevederea expresă întocmai cum este prezentată în legea penală a României la art. 119 alin. 2. În prezent conținutul art. 107 alin. 2 este următorul: „Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate”. Prin propunerea de lege ferenda, conținutul art. va fi următorul: „Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță, *măsurilor educative* și asupra drepturilor persoanei vătămate”.

Amnistia nu produce efecte asupra drepturilor persoanei vătămate (art. 107, alin. 2 CP al RM) [16]. Aceeași reglementare se regăsește și în dispozițiile art. 119 alin. 2 CP al României [17]. În cadrul prevederii acestor dispoziții, prin drepturile persoanei vătămate se înțeleg drepturile privitoare la pretențiile civile, iar nu și la drepturile pe care le are persoana vătămată uneori în legătură cu latura penală (de exemplu, dreptul de a face plîngere prealabilă, dreptul de a stinge procesul penal prin retragerea plîngerii etc.), aceste din urmă drepturi stingîndu-se și ele prin amnistie. Ambele state,

prin reglementările normative în materie penală, consideră că exceptarea privitoare la consecințele civile operează fie că este vorba de amnistia intervenită înainte de condamnare, fie că este vorba de amnistia intervenită după condamnare. Justificarea prezentată atît de autorii cercetărilor științifice ai României, cît și de cei ai RM asupra acestei dispoziții constă în faptul că amnistia, ca și toate celelalte cauze de înlăturare a răspunderii sau pedepsei penale, privește raportul juridic de drept penal, fapta ca activitate infracțională, și nu raportul juridic de drept civil, fapta ca activitate dăunătoare.

Concluzii:

1. Ca noțiune a actului de amnistie se înțelege că *aceasta reprezintă actul juridic statal de clemență, de eliberare de răspundere penală, acordat prin lege organică, privitor la o categorie determinată de infracțiuni săvârșite înaintea datei prevăzute în actul normativ, ce are ca temeiuri de acordare motivații social-politice și rațiuni de politica penală.*

2. În ceea ce privește modalitatea în care intervine acest tip de clemență, trebuie arătat faptul că aceasta aparține numai puterii statale prin act juridic emis de către Parlamentul României sau RM.

3. Amnistia este un mijloc de realizare a principiului umanismului în politica juridică penală și în legislația penală. În conținutul său actul de amnistie face referire la un anumit cerc de persoane nedeterminate individual, un număr de cauze penale nedeterminate direct, indiferent de faza procesuală de aflare a acestora. Amnistia are caracter general obligatoriu pentru organele de drept.

4. Actul de amnistie doar creează baza normativă pentru liberarea persoanei, stabilind categoriile de persoane care cad sub incidența ei, ordinea și condițiile de aplicare a acesteia. Ca temei juridic pentru liberarea de răspundere penală intervine printr-un act individual de aplicare

a normelor de drept, actul juridic de constatare a incidenței amnistiei.

5. Consecințele juridice pe care actul de amnistie le produce sînt evidențiate în funcție de momentul la care intervine actul de amnistie, fiind legate de criteriile ce au la bază întinderea actului de amnistie; condițiile de acordare a actului de amnistie; stadiul procesual în care se găsesc infracțiunile.

6. Efectele amnistiei intervenite înainte de condamnare produc consecința juridică a înlăturării răspunderii penale. În acest stadiu procesual-penal, procesul nu mai pornește, dar în situația în care acesta a pornit, acțiunea penală nu se mai pune în mișcare, fiind oprită. În cazul în care procesul urmează cursul judecății, aceasta va înceta. Aceste efecte juridice și consecințe sînt regăsite în ambele reglementări penale ale celor două state – România și RM.

7. În afara înlăturării răspunderii penale, amnistia produce un șir de consecințe juridice specifice, în funcție de diferitele momente cuprinse între data săvîrșirii infracțiunii și aceea a rămîinerii hotărîrii definitive. În cazul în care amnistia a intervenit înainte de sesizarea organelor judiciare, ea nu stinge dreptul persoanei vătămate de a introduce plîngere ori de a cere repararea prejudiciului.

8. Amnistia intervenită în intervalul dintre data rămîinerii definitive a hotărîrii judecătorești și aceea a începerii executării pedepsei va înlătura, deci, în parte executarea pedepsei accesorii și în totalitate executarea celei principale. În RM limitările de acțiune ale amnistiei constau în art. 107 alin. 2 CP, amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță, cum ar fi: măsurile de constrîngere cu caracter medical, adică internarea persoanei iresponsabile, care a săvîrșit infracțiuni fiind responsabilă, într-un spital de boli mintale sau aplicarea măsurilor de constrîngere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor,

sau punerea lor sub tutelă (art. 98 și 103 CP al RM); măsurile de constrîngere cu caracter educativ, cum ar fi: internarea minorului într-o instituție specială de învățămînt și de educație sau într-o instituție curativă și de educație, limitarea timpului liber și stabilirea unor cerințe speciale privind comportamentul minorului etc. (art. 104 CP al RM), expulzarea străinilor (art. 105 CP al RM) și confiscarea specială (art. 106 CP al RM).

9. Ambele state, prin reglementările normative în materie penală, consideră că exceptarea privitoare la consecințele civile operează fie că este vorba de amnistia intervenită înainte de condamnare, fie că este vorba de amnistia intervenită după condamnare. Justificarea prezentată atît de cercetătorii din România, cît și de cei ai RM constă în faptul că amnistia, ca și toate celelalte cauze de înlăturare a răspunderii sau pedepsei penale, privește raportul juridic de drept penal, fapta ca activitate infracțională, și nu raportul juridic de drept civil, fapta ca activitate dăunătoare.

Referințe bibliografice

1. Laband P. *Das Staatsrecht des deutschen Reiches*. Bd. III. Tubingen; Leipzig: Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1901.
2. Pfeifer. *Das Gnadenrecht des Bundespräsidenten – Insbesondere das Restitutionsrecht*. În: JBl, 1952.
3. Ungureanu A. *Drept Penal român. Partea generală*. București: Lumina Lex, 1995.
4. Zolyneak M. *Drept penal. Partea generală*. Iași: Fundația „Chemia”, 1993.
5. Barbăneagră A. Alecu Gh., Berliba V. și alții. *Codul penal al R. Moldova. Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009.
6. Botnaru S., Șavga A., Grosu Vl. și alții. *Drept penal: partea generală*. Chișinău: Cartier juridic, 2005.
7. Neagu I. *Dreptul procesual penal*. București: Ed. Academiei RS România, 1988.

8. *Legea privind amnistia în legătură cu aniversarea a X-a a adopțării Constituției RM* nr. 278-XV din 16.07.2004, publicată în MO nr. 125-129/673 din 30.07.2004.

9. Decretul-lege nr. 3 din anul 1990 emis de către CFSN în 04.01.1990, publicat în MO al României nr. 2 din 5.01.1990.

10. Decretul-lege nr. 23 din anul 1990 emis de către CFSN în 04.01.1990, publicat în MO al României nr. 2 din 5.01.1990.

11. Dobrinou V., Pascu I., Molnar I. și alții. *Drept penal. Partea generală*. București: Europa Nova, 1999.

12. Barac L. *Răspunderea și sancțiunea juridică*. București: Lumina Lex, 1997.

13. Mitrahe C. *Drept penal român: partea generală*. Ed-a III-a. București: Șansa SRL, 1997.

14. Tulbure A.S. *Prezumția de nevinovăție. Contribuții la integrarea europeană*. Sibiu: Agenția de publicitate și management „Red”, 2000.

15. Dobrinou V. și alții. *Drept penal. Partea generală*. București: Atlas Lex, 1994.

16. *Codul penal al Republicii Moldova*. Legea Republicii Moldova 985-XV din 18.04.2002 (în vigoare din 24.05.2009, republicat). În: Monitorul Oficial al R. Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002. Republicat: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.

17. *Codul penal al României*. Legea nr. 286/2009. În: Monitorul Oficial al României. Partea 1, nr. 510 din 24.07.2009.